

Liberalizmin *babalarının* özgürlüğe bakışı, bunun aristokrasiden gelen tehditler gibi, *kalabalıktan* da tehdit altında olması ve *özgürlüğün* en büyük kutsal olması üzerine düşünüyorum.

Birincisi, özgürlüğün bu derece *kutsal* kabul edilmesi çok acayip geliyor. Bunu herhangi bir amaçla söylemiyorlar, *özgürlük kendi başına yeterli bir amaç* oluyor liberaller için. Ben özgürlüğü belli bir amaç için, diyelim, toplumun daha sağlıklı olması ve doğru fikrin yanlış fikirden daha iyi ayrılması gibi *amaçlar* için ileri sürüyorum ama liberaller için bu amaçları sağlayamayacak olsa da, özgürlük kendi başına önemli bir konu.

Bunun getirdiği problemler var. Klasik liberaller de burjuvazinin para kazanma merakının, özgürlüğe bir tehdit olduğunu kabul etmiş. Ancak günümüzde, liberalizm adı altında sunulan ideoloji, büyük şirketler yoluyla özgürlüğün canına okumaya en büyük tehdit. Ayrıca insanların artık eskisi kadar *özgürlük* merakı yok, *konfor* daha önemli geliyor ve *özgürlükten biraz kısıp, konforunuzu artırsak olur mu?* deyince, hemen hepsi kabul ediyor.

Konforu sağlayan da kim? Şirketler ve devlet. İnsanları eskiden isyan ettirenin de, soyut bir özgürlük, ifade özgürlüğü meselesi değil, mümkün olduğu kadar konforlu yaşamayışları olduğunu düşünüyorum. Konfor olduğu sürece, yani, insanların ihtiyaçları ve istedikleri karşılandığı sürece, kimin ne kadar özgür olduğuyla ilgilenmedikleri belli. Bu durumda özgürlük hala *en temel hak* kalmaya devam edebilir mi? Rahatımız yerindeyken umurumuzda değil, rahatımız bozulunca da aslında derdimiz *konforumuzu* istemek ama bunu doğrudan söyleyemediğimiz için *özgürlüğü* istiyoruz diyoruz.

İnsanların asıl dertlerinin konfor olduğunu farkedince, özgürlük savaşçılarının da özgürlüğü konfor yoluyla izah etmeleri beklenir, ancak bu zor. Nasıl ki düşünmek konfora aykırıysa ve çoğu insan düşünceyle, düşünce gerektiren faaliyetlerle arasında mesafe koyuyorsa, *özgürlük* de aslında taşıması zor bir yük. Bu sebeple bunu en yakınımızda, onu kullanma ihtimali olan kişiye devretmeyi tercih ediyoruz. Fikirlerimizin oluşumunda etrafımızın önemi, *özgürlükten* önemli, düşünmek gerektiğinde de onlara sormak, *özgürlüğümüzü kullanmaktan* daha önemli geliyor.

O halde, ne konforla izah edilebilir, ne de konforlu çoğunluğun pek de işine yaramayan bu kavramı, *hayatın merkezi* gibi sunmaya ne gerek var? İşimize yaradığı ölçüde tutarız, işimize yaramadığı ölçüde bırakırız, değil mi? İnsanlara bunu doğrudan söyleyince, tabii ki rahatsız oluyorlar: Çünkü *özgürlüğü kullanmak* konfora aykırı ama bunun *kısıtlandığını bilmek* de konfora aykırı. İnsanlar boyunlarındaki (veya göbeklerindeki) bağın orada olduğunu bilmekten rahatsız, *özgürlük edebiyatının* asıl konusu da bu, *sen özgürsün, her şeyi yapabilirsin* diyerek insanlara bulundukları hayatın kölelik olduğunu unutturmaya yarıyor. Sosyalistlerin hak, emek edebiyatı yapıp, sonra en kötü totaliter sistemi üretmeleri gibi, liberaller de özgürlük edebiyatıyla köleliğe hizmet ediyor. Konuyu *romantik kahraman* seviyesinde, *bakın, hepimiz özgürüz, işimizi bırakıp gezmeye gidebiliriz* diye filmler halinde, kölelere sunuyorlar. Köleler de bu filmleri iştiaqla seyredip, iki saatlik özgürlüğü tadıyor. Farklı hayatlar, farklı anlamlar.

O halde *özgürlük* bizim için ne olabilir? Birinci mesele tabii ki şu: Kimse özgürlüğünün bilerek, görerek,

isteyerek elinden alınmasına razı gelmez. Teamüdden yapılan kısıtlamaların çağı geçti, yani, insanlara *Wikipedia'yı kapattık* deyince, bunu ne kadar süslü cümleler ve *komplo teorileriyle* izah ederseniz, edin, rahatsızlık üretir. Yapılması gereken insanlara ayakları yere basan *alternatif gerçekler* üretmektir. *Tabii ki Wikipedia'ya da bakmakta özgürsün* deyip, bunu aklına getirmeyecek kadar iyi çalışılmış bir *gerçeklik*.

İkinci mesele, özgürlüğün bürokratik kokuşmuşluk ve insanların ahlaki, zihni zaaflarından kaynaklanan kirlenmeye karşı önemli bir ilaç olduğunun görülmesidir. Kimse kendi liderinin, taraftarı olduğu partinin veya ideolojinin, ebedi ve mukaddes devletinin, mümtaz ordusunun veya bunun gibi kavramlarının kirlenebileceğini kabul etmez ama tarihte yüzlerce defa gördüğümüz gibi, hemen bütün kavramlar kirlenir, bütün insanlar hata yapar ve bu hataların kontrol altında tutulması için, özgürlüğün bulunması gerekir. Hitler'in etrafında ona *yanlış yapıyorsun* diyecek kadar özgür kimse olsaydı, Almanlar 2. Dünya Savaşı'nda bu kadar yıkıma uğramazdı. Sovyetler (ve şu sıra Çinliler) bürokratik kontrol mekanizmalarının doğru çalışmadığını görebilseydi, sistemleri yıkılmaz, krize girmezlerdi. Merkezi kontrol, ne çapta olursa olsun bozulmaya yol açar, tepeyle zemin arası açıldıkça insanların motivasyonları düşer, tepedekiler de gemi su almaya başladığında kendi ikballerinin gemiden bir şeyler aşırarak çıktığını görürler. Bunlara engel olma ihtimali olan (veya süreçleri lokal tutup, büyümesine engel olacak) mekanizmaları sadece özgürlükle kurabilirsiniz.

Üçüncü mesele ise, bugün özgürlük önüne döşenmiş tuzakların dününkünden çok farklı olduğu. Artık aristokratlar yok, burjuvazi insanlara konfor satmanın daha kar getirici olduğunu öğrendi ve devletler de en azından göstermelik bir özgürlüğü desteklemenin daha iyi olduğunu biliyor. Özgürlüğün önündeki en büyük mesele sınıfların kalıplaşmış olması ve üst sınıfların alt sınıfları yeterince konforlu tuttuklarında, özgürlüklerini satın alabileceklerini öğrenmiş olmaları. Bu *üst sınıflar* ülkeden ülkeye farklılık gösteriyor, Batı'da burjuvazi, Çin'de politbüro üyeleri olabilir ama *konfor karşılığı özgürlük* her yerde geçerli.

Bu sebeple özgürlüğün artık müstakil bir kavram olarak değil, *konfor* ve *bürokrasi* ile beraber ele alınması lazım. Konforla kandırılamayacak özgürlük mekanizmaları, açık bilgi ve bunların özetlenmesine imkan sağlayan teknolojiler, insanlara özgürlüklerini satmalarına gerek kalmayacak konfor sağlayan düzenlemeler ve toplumdaki sağlıklı bilgi akışını garanti altına alan çeşitli hedefler. Hayatı nasıl yaşayacağımıza dair özgürlük için ise, insanların *devletten küçük* ama *aileden büyük* toplumcuklar kurmasını sağlayan oluşumlar peşinde olmalıyız.